

แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของประชาชนชุมชน OTOP

บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย

Propose Guidelines for Community Development According to the Four Sangkhawatthu Principles of OTOP Community People, Banbokwan, Khamp Bok Wan Sub-District, Nong Khai District, Nong Khai Province

พระณเดช ปคุโณ (สมบุญพร้อม),

พระครูพิศาลสารบัณฑิต และ พระครูจิรธรรมรัช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Phra Nadet Paguno (Somboonprom),

Phrakru Phisalsarbunthit and Phrakrujiradhammathat

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: jack_nitikorn_wichuma2517@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) หลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) หลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย และ 3) แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 25 คน เก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคที่สัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการสงเคราะห์มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมและชุมชนอย่างมีความสงบเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้สร้างสานความสัมพันธ์ โดยผ่านการให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ และการแบ่งปัน ปิยวาจา การพูดด้วยน้ำใจ อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ตนและผู้อื่น สมานัตตา ความมีตนเสมอคือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย 2) หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักการสงเคราะห์มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมและชุมชนอย่างมีความสงบเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลให้สร้างสานความสัมพันธ์ โดยผ่านการให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ และการแบ่งปัน ปิยวาจา การพูดด้วยน้ำใจ อรรถจริยา การประพฤติประโยชน์ตนและผู้อื่น สมานัตตา ความมีตนเสมอคือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย 3) แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ตามหลักทวน ชาวชุมชนมีการจัด

* วันที่รับบทความ: 20 สิงหาคม 2564; วันที่แก้ไขบทความ 25 สิงหาคม 2564; วันที่ตอบรับบทความ: 27 สิงหาคม 2564

Received: August 20, 2021; Revised: August 25, 2021; Accepted: August 27, 2021

กิจกรรมหรือจัดทำกองทุนเพื่อช่วยเหลือประชาชนชุมชน OTOP ด้านหลักปิยวาจาผ่านหลักรัฐธรรมนูญ ชุมชน เป็นกฎที่หมู่บ้านตั้งขึ้น หลักอรรถจริยา ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และหลักสมานัตตา การเป็นผู้ทำความดีและประโยชน์ให้กับชุมชนด้วยความสม่ำเสมอ ซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและสังคม

คำสำคัญ : สังคหวัตถุ 4; การพัฒนาชุมชน; แนวทาง

Abstracts

The purposes of this research were; 1) to study the principle of Sangahavatthu 4 in the text of Theravada Buddhism 2) to apply the principle of Sanghavatthu 4 for developing people in Ban Bokwan OTOP community, Khai Bokwan Sub-district, Muang District, Nongkhai Province and 3) A guideline for applying the principle of Sangahavattthu 4 for developing people in Ban Bokwan OTOP community, Khai Bokwan Sub-district, Maung District, Nongkhai Province. This research is the qualitative research by collecting the data from the documents and in-dept interview from the key informants consisting of 25 subjects, in brief, the results of the research are as follows:

The results of research are found that 1) Sangahavatthu 4 is the principle of human assistance to live together in the society and the community as peace and it is the principle for counting on individual's mind to create the unity through charity, giving, sacrifice, kindly speech, spiritual speech, useful conduct, beneficial behavior and others. Samānattatā means to be equal treatment in the public. 2) An application of the principle of Sanhavatthu 4 is used for developing people in Ban Bokwan OTOP community, that is, to develop the life with charity to the others and the society by using the kindly speech, sweet words, sincerity speech, useful speech for own- self and other, participating to create the society for the happiness in order to strengthen the mind for assisting each other when facing the problem and to solve the problem together for the sake of benefits and happiness in the community, good action, and equal conduct, all these will cause the respect for each other, , not to create the problems in the community, to build up the unity in the society, nad it will cause the happiness and progress in their lives and society. 3) The guideline for applying the principle of Sanghavatthu 4 for developing people in OTO community in accordance with generosity is found that people in community originate the activities or create the fund in order to assist people in OTOP community. In the aspect of the principle of Piyavācā kindly speech through the public charter established by people in the village, the principle of Atthacariya : through the learning activities together and the principle of Samānattā : to do goodness and benefits for the community as equal. This will create the happiness and progress in their lives and society.

Keywords: Sangahavatthu 4; Community Development; Guidelines

บทนำ

หลักการของการพัฒนาชุมชน ถือว่าเป็นหลักหรือจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างสรรค์ความเจริญในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติในที่สุดและการที่จะสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนดังกล่าวนี้ ต้องฝึกอบรมประชาชนให้รู้จักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยร่วมมือกันพัฒนาให้ชุมชนของตนเป็นชุมชนที่ดี สร้างความรู้สึกรักและผูกพันต่อชุมชนของตน ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศกำลังพัฒนาจะมีปัญหาล้ำคลึงกัน คือ ปัญหาเรื่องการศึกษา ปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย ปัญหาเรื่องความยากจน เป็นต้น จึงต้องมีการพัฒนาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป เป้าหมายของการพัฒนาชุมชนต้องเร่งพัฒนาให้มีความเจริญเกิดขึ้น คือ การพัฒนาตัวบุคคล อันหมายถึงการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ทำให้บุคคลมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดขึ้น หรือทำให้คนเป็นคนที่มีคุณภาพ แม้ว่าการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเอาการพัฒนาคนเป็นประการสำคัญก็ตาม การพัฒนาทางวัตถุก็มีความจำเป็นอยู่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เช่น การสร้างถนน โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันตามความจำเป็น เมื่อเป็นเช่นนี้เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการมุ่งไปยังประชาชน โดยผ่านกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนและกระบวนการการรวมกลุ่มเป็นประการสำคัญ เพราะพลังสำคัญที่จะบันดาลให้การพัฒนาบรรลุผลสำเร็จนั้นอยู่ที่ตัวประชาชน

ปัญหาด้านการพัฒนาชุมชนของประชาชนในชุมชน OTOP บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจสังคมและคุณภาพชีวิต ปัญหาในเบื้องต้นน่าจะเป็นปัญหาเหล่านี้ เช่น การขาดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสถานที่ออกกำลังกายในชุมชน เด็กและเยาวชนในชุมชนขาดแคลนทุนการศึกษา ประชากรแฝงจำนวนมาก ทำให้เกิดการขาดสำนึกรักถิ่น ชาติ ความร่วมมือในการพัฒนา สภาพครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่นในครอบครัวมีคนยากจนมากอาชีพส่วนใหญ่รับจ้าง รายได้เล็กน้อย เป็นต้น การดำเนินชีวิตประชาชนขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในทางพระพุทธศาสนา ได้มีคำสอนมากมายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิผล มีคำสอนที่สอดคล้องหรือเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตในทุกระดับชั้นและคำสอนทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องการให้บริการนั้นในทางพุทธศาสนามีคำสอนหมวดหนึ่งที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมที่เป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวน้ำใจคน และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีประกอบด้วย

1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุน หรือทรัพย์สินสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจ และศิลปวิทยา

2. ปิยวาจา พูดจาแบบเป็นมิตรไมตรีต่อกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ไพเราะ น่ารัก ชี้แจง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือแสดงความเห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจ รู้จักพูดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

3. **อัตถจริยา** ทำประโยชน์ คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ บำเพ็ญประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไขปัญหาคือช่วยปรับปรุงส่งเสริมในด้านจริยธรรม

4. **สมานัตตตา** เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบ และเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหาคือให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาชุมชน โดยมีการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสังคหวัตถุ 4 เสนอแนวทางการใช้สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา เอกสารการวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) รายละเอียด ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จำนวน 25 รูป/คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่

1. พระภิกษุสงฆ์ในเขตตำบลค่ายบกหวาน	จำนวน	2	รูป
2. ผู้นำชุมชนบ้านบกหวาน	จำนวน	3	คน
3. สมาชิกสินค้า OTOP ในบ้านบกหวาน	จำนวน	15	คน
4. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง(ลูกค้าประจำ)	จำนวน	5	คน

2) เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัย ๒ ประเภท คือ วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interviews) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริการสินค้าในชุมชน OTOP บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ได้แก่

2.1 การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร วิทยุระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับ การผลิตสินค้ามวน หนึ่งข้าวเหนียว ซึ่งเป็นสินค้าหลักของ บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
2. หาข้อมูลเกี่ยวกับการบริการสินค้าในชุมชน OTOP บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
3. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าและข้อมูลเกี่ยวกับการบริการสินค้ามาประมวลหาข้อสรุปประยุกต์หลังธรรมเพื่อแก้ปัญหาและทำเป็นกรอบแนวคิดกำหนดขอบเขตการวิจัยและกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. สร้างสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด เพื่อให้ครอบคลุมขอบเขตของการทำวิจัย
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้วเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงให้มีความตรงตามเนื้อหา
6. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามข้อเสนอของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.2 การตรวจสอบเครื่องมือ

นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. พระมหาประทีป อภิวิฑูโน ผศ.ดร อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มจร.หนองคาย
2. ผศ.ดร.สมเดช นามเกตุ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มจร.หนองคาย

3. ผศ.ดร.บุญส่ง สิ้นจันทนอก อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มจร. หนองคายนำข้อเสนอแนะที่ได้ปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ท่านมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสม จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

2.3 แบบสัมภาษณ์การวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลถามข้อมูลทั่วไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) เพศ อายุ ระดับการศึกษา และสำหรับบรรพชิต

ส่วนที่ 2 ข้อมูลสอบถามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพเพื่อการพัฒนาสินค้า OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับคำแนะนำสำหรับการแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 กับการพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กำหนดข้อมูลและตัวชี้วัด เป็นการกำหนดว่าข้อมูลที่ต้องการอะไรบ้าง โดยการศึกษาและวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์หรือปัญหาและการวิจัยเพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย และใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดจึงจะได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

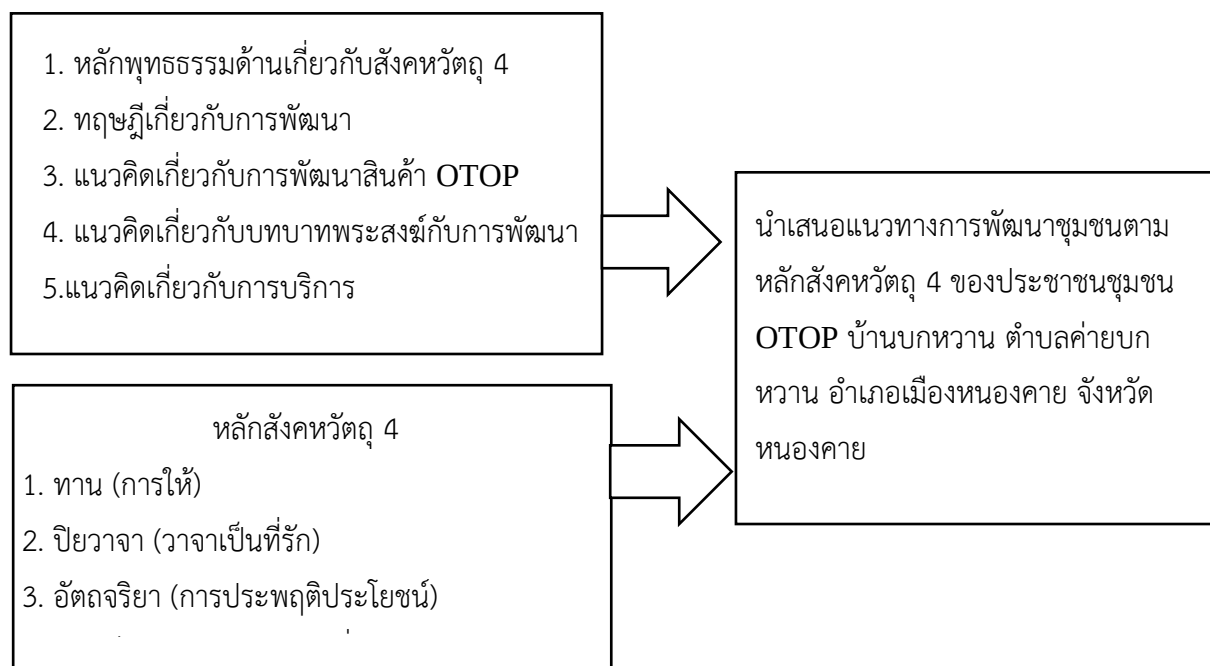
4) การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ .ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวก และง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ประกอบด้วยข้อมูล ๒ ส่วน คือ

ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วันที่ ช่วงเวลา สถานที่ สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์

ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์การสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งประกอบด้วยชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ คำหลักบรรยาย เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้นแล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดการ วิจัยเรื่อง เสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของประชาชนชุมชน OTOP บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย มีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. หลักสังคหวัตถุ 4 ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า

หลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปได้ว่า 1) ทานหมายถึงการสงเคราะห์ด้วยการแบ่งปัน นอกเหนือจากให้ทานเป็นวัตถุสิ่งของแล้วโดยเฉพาะการให้อภัยทาน คือ การให้ความปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น หรือวิยาทาน ได้แก่ วิยาทานทางโลกการสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปะวิทยาการ เพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การให้ทานจึงเป็นการพัฒนาจิตใจเราให้ผ่องใสมีความสุข 2) หลักปิยวาจา พบว่า การใช้วาจาที่ถูกต้องเพื่อเป็นเครื่องผูกใจคนนั้น เป็นการพูดหรือภาษาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดี ถูกเวลาและสถานที่ เป็นประโยชน์ตัวผู้พูดและผู้ฟัง เช่นการ ชี้บาป - บุญ - คุณ - โทษ - ถูก - ผิด ดำเนินดีเตือน หรือสั่งสอน ด้วยความหวังสงเคราะห์เกื้อกูลให้เกิดความยุติธรรม โดยมีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานเป็นการ ผูกใจคนในสังคมให้สมัครสมานสามัคคี ช่วยในการพัฒนาชีวิต และความเจริญ 3) หลักอัตถจริยา คือ การทำตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองและคนทั้งหลาย โดยตรงในการให้ความรู้ และแนวทางปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาชีวิตแก่ประชาชน

ในชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น และมีการพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงทำให้มีความสุขทั้งกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชนได้อย่างสงบ มีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจ มีความเอื้ออารีต่อกันและกัน ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ หากประชาชนสามารถนำหลักอรรถจริยาความรู้และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนทำตนเป็นคนดี เพื่อเป็นมิตรแก่คนอื่น ก็จะสามารถนำพาชุมชนและสังคมไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนได้ 5) หลักสมานัตตา พบว่า การพัฒนาชีวิตโดยที่ตัวเรายึดหลักความเป็นผู้สม่ำเสมอ หรือความเสมอต้นเสมอปลายหมายถึงต้องมีพฤติกรรมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ หรือมีความเสมอต้นเสมอปลาย เรียกได้ว่ามีความเป็นกัลยาณมิตรจนทำให้บุคคลทั้งหลายมีความมั่นใจว่า ผู้นั้นน่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ กระทั่งสามารถปรึกษาเรื่องส่วนตัวและหวังได้ว่าจะได้รับคำแนะนำที่ตนไม่อาจจะแก้ไขด้วยตนเองได้ เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาครอบครัว เป็นต้น จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นกัลยาณมิตรว่า มิใช่เพียงความเป็นเพื่อน หรือมิตรธรรมดา แต่เป็นมิตรหรือเพื่อนที่ดี แนะนำในสิ่งที่ดีงาม และชักชวนกระทำในสิ่งที่มีประโยชน์ไม่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม ในขณะเดียวกัน การที่เราจะพัฒนาชีวิต ต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตร และเลือกคบหามิตรที่แนะนำหรือชักชวนเพื่อนให้ทำในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 11/236/193.)

2. หลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชนชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พบว่า

การนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ในการพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชนชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย พบว่า

1) การพัฒนาชีวิตด้วยหลักทานของชุมชน OTOP ของชนชุมชนบ้านบกหวาน พบว่า การพัฒนาชีวิตด้วยการให้ทาน ต้องเป็นผู้มั่งมีที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองโดยเริ่มจากการเป็นผู้ให้ หรือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นและสังคม เพราะการให้เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นตามหลักพระพุทธศาสนา คือการให้ความช่วยเหลือในด้านที่เขาต้องการเสร็จแล้วเขาพึงพอใจเราก็มีความสุข เราก็พึงพอใจในการให้ เขาก็พึงพอใจในสิ่งที่เขาได้รับทั้ง 2 ฝ่าย การให้มิใช่จำเป็นต้องให้ในรูปแบบของสิ่งของ แต่อาจให้คำแนะนำให้ความรู้ที่เรียกว่า วิทยาทาน หรือการให้อภัยผู้อื่น เพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง (สัมภาษณ์ พระใบฎีกาประยงค์, 11 พฤษภาคม 2564)

2) การพัฒนาชีวิตด้วยหลักปิยวาจา ของชุมชน OTOP ของชนชุมชนบ้านบกหวาน พบว่า ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ไม่ก้าวร้าวพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ (สัมภาษณ์ นายศุภชัย แท่นหิน, 11 พฤษภาคม 2564) พูดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น หรือตักเตือนสั่งสอนด้วยความปรารถนาดีต่อกัน ดังนั้น หลักปิยวาจาจึงเป็น

หลักในการพัฒนาชีวิตที่สำคัญเพราะคำพูดที่เหมาะสมตามกาลเทศะต่อบุคลากร คำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐาน โนมน้าวให้พัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น (สัมภาษณ์ นายทยากร ผาละนัด, 11 พฤษภาคม 2564)

3) การพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ด้วยหลักอัตถจริยา พบว่า การพัฒนาของประชาชนชุมชนเกิดจากการที่ได้ให้ความสุขแก่คนอื่น ลักษณะเช่นนี้เกิดจากการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นการเพิ่มประโยชน์แก่สถานที่ แก่องค์กร แก่หมู่คณะ ธรรมส่วนนี้จะทำให้ผูกพันน้ำใจซึ่งกันและกันอย่างยิ่ง การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นรู้จักแบ่งปันเพื่อให้เกิดปัญญาความรู้ ที่เราสามารถสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน ให้เกิดความสุขเกิดบุญกุศลบ่มเพาะจิตใจให้มีความเข้มแข็งช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อประสบปัญหา (สัมภาษณ์ พ่อสม ผา สาริมาตย์, 11 พฤษภาคม 2564) ควรสอนหรือฝึกให้คนในชุมชนได้รู้จักการให้ การเสียสละช่วยเหลือผู้อื่น ในยามที่มีความเดือดร้อน เป็นคนที่เมตตาใจงาม น้ำใจดี มีความรัก การให้คำแนะนำ และเป็นแบบอย่าง รวมถึงการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหามา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขและอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข การบำเพ็ญประโยชน์หลังจากที่ให้แล้วแบ่งปันแล้วความเสียสละเกิดแล้วก็จะเริ่มการสงเคราะห์ ผู้ขาดแคลน เช่น ให้โรงเรียน ให้โรงพยาบาล ให้ในประโยชน์สาธารณะ 4) การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสมานัตตตาของชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน พบว่า การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย เป็น บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีอย่างสม่ำเสมอ โดยมีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวไปต่อการประพฤติชั่วและไม่ลุ่มหลงอบายมุข ประพฤติเสมอต้นเสมอปลายและสม่ำเสมอในการ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พร้อมทั้งเสียสละแรงกาย และกำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ได้ยากต่อบุคคลอื่นโดยทั่วไป มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น และสม่ำเสมอจะทำให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งจักทำให้เกิดความสุขความเจริญในชีวิตและสังคม วางตัวให้สมกับ เป็นคนดีสม่ำเสมอ หมายความว่า ไม่ถือตัว ทนงตัวในเมื่อได้มีฐานะ และไม่ปล่อยตัว คือไม่ประพฤติตัวต่ำต้อยน้อยหน้าลงมาจนเกินงาม เมื่อไม่ถือตัวและไม่ปล่อยตัวแล้วต้องวางตัวให้สมกับฐานะ (สัมภาษณ์ นางวงเดือน นันทโพธิ์เดช, 11 พฤษภาคม 2564)

3. แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน พบว่า 1) แนวทางการใช้หลักทาน สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตามหลักทาน ไม่ใช่เพียงแต่ทานให้แก่พระสงฆ์เท่านั้นทางชุมชนควรจัดให้มีกิจกรรมหรือกองทุนขึ้นเพื่อช่วยเหลือหรือสำหรับพัฒนาชีวิต ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของวัตถุ สิ่งของ แก่คนที่ยากไร้ คนชรา คนไร้ที่พึ่ง รวมถึงบุคลากรที่ทำงานที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขที่ดูแลด้านสุขอนามัย คนชรา คนป่วยที่ไร้ที่พึ่ง เด็กนักเรียนยากจนที่เรียนดีประพฤติดี หรือการให้ความรู้ คำแนะนำในด้านต่างๆ ที่เรียกว่าวิทยาทาน

(สัมภาษณ์ พระชนพล ธนปาลิ, 11 พฤษภาคม 2564) ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตของเราและคนในสังคม เป็นต้น และพระสงฆ์ผู้นำในชุมชนควรเป็นผู้มีบทบาทในการเอื้อเฟื้อต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการพัฒนาชีวิตและพัฒนาชุมชน เป็นการหล่อหลอมให้เกิดความสามัคคี และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน 2) แนวทางการใช้หลักปียาวาจา สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน พบว่า การพัฒนาโดยมีการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟังเหมาะสมกับวัยและความอาวุโสมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิต (สัมภาษณ์ นายเจริญ ฝาละนัต, 11 พฤษภาคม 2564) ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ ได้ให้ความเห็นว่า ปียาวาจนั้น เป็นการพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง มีความเหมาะสมกับวัยของผู้ฟัง พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ สมานสามัคคี แนะนำประโยชน์ ได้แก่ (1) ห้ามมิให้ทำความชั่ว (2) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี (3) ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง (4) บอกทางสวรรค์ให้ เห็นเพื่อนทำความเสียหาย ทาวิธีพูดโน้มน้าวจิตใจห้ามมิให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถสิบประการให้รับฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังมีเรื่องทาน ศีลเป็นต้น หรือเมื่อเกิดความขัดแย้ง และข้อพิพาทขึ้น สามารถใช้ วาจาถ้อยคำที่ก่อให้เกิดผลเชิงบวกต่อการลดความขัดแย้ง ได้รับความเคารพ และยอมรับ ทำให้จิตเกิดความเบิกบาน แจ่มใสและประพฤติปฏิบัติตามคำแนะนำของท่าน 3) แนวทางการใช้หลักอรรถจริยา สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน คือการการประพฤติประโยชน์แก่ผู้อื่น หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอน 2 ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และการทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้นการแบ่งปันความรู้การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ได้แก่การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรมทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้น การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤตินในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หรือการทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคม รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชีวิต (สัมภาษณ์ พระใบฎีกาประยงค์ , 11 พฤษภาคม 2564) เพราะเมื่อคนในชุมชนขาดความรู้ในเรื่องใด หรือช่วยเหลือในสิ่งที่ เป็น ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ขาดความรู้แต่ขาดกาลังคนเพื่อนคนอื่นๆก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียนได้ว่าทำให้คนในชุมชนเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน เราไม่ควรนิ่งดูตาจะต้องช่วยชวนช่วยตามสมควร แม้เป็นหน้าที่ของเขาหากช่วยได้ก็ควรช่วยยิ่งในคราวที่เขาต้องการความช่วยเหลือด้วยแล้ว ต้องให้ความช่วยเหลือทันทีที่ โดยไม่ได้หวังให้เขารักหรืออยากให้เกิดเสน่ห์แก่ตน แต่ผลของความไม่เห็นแก่ตัวเอาตัวเข้าช่วยงานเขานั้น ย่อมทำให้เกิดความรักความหวังดีขึ้นโดยธรรมชาติ มีทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ก็ช่วยเหลือชวนช่วยในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็ช่วยเหลือกัน ไฉนาก็ช่วยเหลือกันไฉนา มีกิจการอะไรก็ตาม เช่น ปลูกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด 2-3 ห้อง ปลูกไม่กี่วันก็เสร็จ เพราะมาช่วยเหลือกัน นี้เรียกว่าประพฤตสิ่งที่เป็นประโยชน์ 4) แนวทางการใช้หลักสมานัตตา สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน พบว่า สมานัตตาคือการวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย จริงใจจะช่วยให้คนที่อาศัยในชุมชนนั้นๆ เกิดความรู้สึกปลอดภัยไม่ระแวงกันและเป็นการสร้าง

ความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน เพราะถ้าคนในชุมชนไม่มีความไว้วางใจกันหรือไม่เชื่อใจกัน คนในชุมชนก็จะไม่
อยากที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาตัวเองและสังคม ดังนั้นจึงถือได้ว่า การวางตัวอย่างสม่ำเสมอหรือความเป็น
มิตรแท้ ที่คอยชี้แนะ ตักเตือน ชักจูงไปในทางที่ถูกต้องจึงเป็นการพัฒนาชีวิตในด้านดี เกิดประโยชน์แก่ตนเอง
และสังคม (สัมภาษณ์ นายทยากร ฝาละนัต, 11 พฤษภาคม 2564)

อภิปรายผลการวิจัย

สังคหวัตถุ 4 เป็นธรรมแห่งการแบ่งปันกันการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการอยู่ร่วมกันอันเป็นไป
เพื่อดูแลกัน ให้ความอนุเคราะห์เกื้อหนุน โอบอ้อมอารีด้วยเมตตา และการให้อุดหนุนเอื้อเพื่อช่วยเหลือกันด้วย
ความกรุณา คนที่มีทรัพย์สินช่วยเหลือคนอื่นให้ตั้งตัวได้ ย่อมเป็นกำลังสำคัญ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและเพื่อ
เป็นกำลังที่สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้นการให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีกันด้วยเมตตาและการให้อุดหนุนเอื้อเพื่อ
ช่วยเหลือกันด้วยความกรุณาจึงถือว่าให้เพื่ออนุเคราะห์ สังคหวัตถุ 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การสงเคราะห์
ซึ่งกันและกัน หรือหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสมัคสมานสามัคคีและมี
ความสุขจึงเป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องจรโลงสังคม เป็นหลักธรรมที่สร้างความสงบสุขสมานสามัคคี สร้าง
ความเกื้อกูลกัน สร้างความผูกมิตรรักใคร่กลมเกลียว และเชื่อมสัมพันธ์กันของคนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย
ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน ปิยวาจา คือ การสื่อสารกันด้วยถ้อยคำที่ดี และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น อตถจริยา
คือ การสร้างสรรค์สิ่งที่ดี มีคุณประโยชน์แก่ส่วนรวมสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน การร่วมกันทำงานตามหน้าที่ที่
ตนรับผิดชอบให้ดีที่สุด รวมถึงการสงเคราะห์ การดูแลเอาใจใส่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การส่งเสริมกันให้
เกิดผลสำเร็จของงาน และสมานัตตตาคือ การประพฤติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย การไม่เลือกปฏิบัติ การรู้จัก
วาง ตนให้เหมาะสมตามเวลาสถานที่ และตำแหน่งหน้าที่ของตนเอง การร่วมทุกข์ร่วมสุขระหว่าง เพื่อน
ร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา และองค์กร

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน
OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยมี
ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวเนื่องกับงานวิจัยนี้สามประเด็นคือ ข้อเสนอแนะทางวิชาการ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย
ครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน
OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยมีบุคคล
ปฏิบัติตามหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 และวิธีการที่ผู้วิจัยนำเสนอแล้ว จะได้รับการก็จะมีวิถีชีวิตที่เปี่ยมด้วย

ความสุข จึงเห็นควรนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์โดย 1) รัฐบาลควรจัดทำเป็นแผนงานโครงการในการพัฒนาชุมชนด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้กระทรวง ทบวง กรม ตลอดจนหน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานได้นำไปใช้ 2) หน่วยงานที่มีภารกิจหน้าที่ในการให้บริการประชาชนในระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัดหรือส่วนกลางนำวิธีดำเนินการพัฒนาชุมชนด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 นี้ ไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชีวิตให้กับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับพัฒนาของประชาชนชุมชน OTOP ของชุมชนบ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เท่านั้น ผู้วิจัยได้พบว่ยังมีประเด็นที่น่าสนใจสมควรที่จะได้ดำเนินการวิจัยในครั้งต่อไป ได้แก่ 1.เพื่อศึกษาการนำรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในต่าง ๆ ของจังหวัดหนองคาย 2. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4 บูรณาการกับแนวคิด และทฤษฎีอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- สัมภาษณ์ พระใบฎีกาประยงค์ ฐิตญาโน เจ้าอาวาสวัดศรีบัวบาน บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 11 พฤษภาคม 2564
- สัมภาษณ์ พระชนพล ธนปาโล พระลูกวัดศรีบัวบาน บ้านบกหวาน ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 11 พฤษภาคม 2564
- สัมภาษณ์ นายทยากร ฝาละนัต ผู้ใหญ่บ้านบ้านบกหวาน 70หมู่ 2 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 12 พฤษภาคม 2564
- สัมภาษณ์ นายศุภชัย แท่นหิน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบกหวาน 61หมู่ 2 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 12 พฤษภาคม 2564
- สัมภาษณ์ นายเจริญ ฝาละนัต ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านบกหวาน 61หมู่ 2 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 12 พฤษภาคม 2564
- สัมภาษณ์ พ่อสมผา สาริมาตย์ 82 หมู่ 2 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 12 พฤษภาคม 2564
- สัมภาษณ์ นางวงเดือน นันทโพธิ์เดช 77 หมู่ 2 ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันที่ 12 พฤษภาคม 2564